

МОДЕЛЬ “ВИТРАТИ-ВИПУСК” У ДОСЛІДЖЕННІ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ

*Беренда Сергій Васильович,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки та світового господарства;
Травкіна Карина Вікторівна,
студентка 2 курсу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*

Сучасна міжнародна торгівля характеризується ускладненістю та формуванням абсолютно нових принципів щодо її аналізу. Одним із сучасних підходів до вивчення міжнародної торгівлі є дослідження так званих глобальних ланцюгів доданої вартості (ГЛДВ, англійською – Global Value Chains, GVC).

Фундаментальною основою дослідження ГЛДВ є статистичний аналіз міжнародних режимів торгівлі, в першу чергу експорту, імпорту, тимчасового ввезення / вивезення і ряду інших. Іноземні дослідження ГЛДВ, наприклад [1], базуються на ґрунтовній статистичній базі торгівлі як проміжними товарами, так і товарами кінцевого споживання, що дозволяє виявити висхідні та низхідні товарні потоки, запобігти подвійному рахунку міжнародної торгівлі та коректно визначати торговельний баланс країн. Важливим також є факт формування міжнародної торгівлі в рамках не стільки країн, скільки багатонаціональних корпорацій, що ще більше ускладнює її аналіз у рамках ГЛДВ. Отже, наразі в Україні відчувається необхідність у аналітичній та статистичній інформації щодо аналізу участі (можливої участі) українських підприємств у глобальних та регіональних ланцюгах доданої вартості.

Сьогодні серед науковців поширена думка про наявність можливості інтегрувати українські підприємства, в тому числі на основі інноваційного потенціалу, до європейського економічного простору [2; 3]. Ці процеси поєднуються з такими явищами, як вертикальна інтеграція, аутсорсинг, фрагментація виробництва в рамках багатонаціональних корпорацій, що значно ускладнює збирання та інтерпретацію статистичної інформації.

Мета цієї роботи полягає в діагностиці можливості використання методики “витрати-випуск” для аналізу формування та розвитку ГЛДВ в Україні. Дослідження ГЛДВ базується в першу чергу на методиці “витрати-випуск”, яка розроблялась у США В. Леонтьєвим з 30-років ХХ сторіччя і впроваджена ним у повсякденний науковий обіг. У світі спостерігається пошук інтересу до такого аналітичного інструментарію, як таблиці “витрати-випуск”, успішною є практика її міжнародних модифікацій. Найпопулярнішим об’єктом дослідження з їх використанням є ланцюги доданої вартості.

Сучасні товари у більшості випадків поєднують у собі десятки постачальників проміжних складових і послуг (інколи цей показник досягає тризначної відмітки), географія яких є досить диференційованою. Реальні масштаби сучасної економіки та, відповідно, зовнішньоекономічної діяльності

визначаються не стільки розміром експорту й імпорту, скільки обсягом доданої вартості, яку створює та чи інша країна, її впливом у рамках ГЛДВ. Останні виникли як стратегії, що організують територіально розосереджені виробництва у єдиний ефективний комплекс на основі їх спеціалізації та комплементарності для виробництва певного кінцевого продукту чи послуги [3].

Глобальний ланцюг доданої вартості – це послідовність взаємопов’язаних видів діяльності зі створення доданої вартості, розташованих хоча б на двох континентах або в межах двох торгових блоків, що забезпечують виробництво товару чи послуги, починаючи з ідеї щодо їх створення та закінчуючи доставкою до кінцевого споживача. У роботах за цією тематикою зазначається, що міжнародна фрагментація виробництва поглиблює взаємозалежність торговельних зв’язків між країнами і регіонами, має важливі наслідки для торгової і інвестиційної політики, визначає перспективи для економічного зростання, розвитку і зайнятості. Крім того, вона істотно впливає на зміст сучасної індустріалізації і національної промислової політики [4]. А відтак, постає питання, в який спосіб можливо розібратись у кругообігу доданої вартості в сучасній торгівлі. Такий спосіб існує, і це таблиці “витрати-випуск” та їх міжнародні модифікації, в яких транскордонні торговельні потоки розкладаються на компоненти.

Модель “витрати-випуск” належить до балансових моделей і представляє собою систему рівнянь, кожне з яких виражає вимогу балансу між виробленою окремими економічними агентами кількістю продукції та сукупною потребою в цій продукції. Цю модель детально описано в роботі [5].

Міжнародна таблиця “витрати-випуск” зв’язує національні таблиці “витрати-випуск”, включаючи в єдину систему і диференційованість за географічним походженням матриці імпорту з такими основними елементами:

$$Z = \begin{bmatrix} z_{11} & \dots & z_{1k} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ z_{k1} & \dots & z_{kk} \end{bmatrix}, F = \begin{bmatrix} f_{11} & \dots & f_{1k} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ f_{k1} & \dots & f_{kk} \end{bmatrix}, X = \begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \\ \vdots \\ x_k \end{bmatrix}, \quad (1)$$

де Z – блочна матриця проміжного попиту; F – матриця кінцевого попиту; X – вектор випуску.

Добуток матриці Леонтьєва (L) та матриці кінцевого попиту F дозволяє отримати матрицю сукупного випуску X :

$$X = LF = \begin{bmatrix} x_{11} & \dots & x_{1k} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{k1} & \dots & x_{kk} \end{bmatrix}. \quad (2)$$

Далі методика детально описує процес дослідження ГЛДВ, але тут виникає необхідність у даних матриці імпорту. За методологією Державної служби статистики України, процес розрахунку матриці імпорту полягає у відокремленні товарів і послуг, що мають імпортовий характер походження, із загального обсягу спожитих в економіці ресурсів, які відображаються у I

(проміжне споживання) та II (кінцеве використання) квадратах таблиці “витрати-випуск”. При цьому вагомою перешкодою стає брак даних щодо імпорту у формі, представлений у таблиці “Матриця імпорту товарів і послуг”. Тому на основі аналізу детального переліку імпортованих товарів і послуг визначаються напрями їх використання (насамперед для товарів, які можуть бути вжиті для валового нагромадження основного капіталу, на кінцеве та проміжне споживання за окремими видами економічної діяльності). Решта імпортованих товарів розподіляється пропорційно до використання продукції вітчизняного виробництва [6].

Поряд з макроекономічним підходом до дослідження матриці “витрати-випуск” [7] використовуються бази даних WIOD. Поєднання цих досить потужних інструментів дозволяє вирішувати складні завдання, однак такі дослідження, як правило, мають фрагментарний і несистемний характер.

Подальший якісний аналіз імпортоспоживання передбачає необхідність достатнього рівня дезагрегації таблиці “витрати-випуск”. Тобто ми стикаємось із проблемою обмеженості можливостей щодо дослідження глобальних та регіональних ланцюгів доданої вартості та участі в них українських підприємств.

Список використаних джерел

1. Baldwin R. E., Okubo T. International trade, offshoring and heterogeneous firms // *Review of International Economics*. 2014. Т. 22, № 1. С. 59–72.
2. Matushenko I. Scenarios for Development of Scientific and Innovative Potential of Ukraine under Conditions of a New Industrial Revolution and Association with the EU // *Problems of Economy*. 2016. Т. 4, № 1. С. 261–272.
3. Гужва І. Ю., Онищенко В. П. Глобальні ланцюги доданої вартості та інтеграція до них України // *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. № 3 (80). С. 10–19.
4. Волгина Н. А. Глобальные цепочки стоимости, индустриализация и промышленная политика // *ЭТАП: Экономическая Теория, Анализ, Практика*. 2017. № 6. С. 23–32.
5. Пономаренко А. Н., Мурадов К. Ю. Новая статистика движения добавленной стоимости в международной торговле // *Экономический Журнал ВШЭ*. 2014. № 1. С. 43–78.
6. Таблица витрати-випуск України в основних цінах: стат. зб. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/03/Arch_tv_os.htm
7. Hummels D., Ishii J., Yi K.-M. The Nature and Growth of Vertical Specialization in World Trade // *Journal of International Economics*. 2001. Vol. 54. Is. 1. P. 75–96. DOI: 10.1016/S0022-1996(00)00093-3.